

عالی قاپو

عالی قاپو

این جاذبه گردشگری از نوع بناهای تاریخی و در شهرستان اصفهان بخش اصفهان واقع می باشد. دارای قدمت صفویان، و در آدرس اصفهان - ضلع غربی میدان نقش جهان واقع می باشد.

در غرب میدان نقش جهان و روبروی مسجد شیخ لطف الله عمارتی بنام کاخ عالی قاپو وجود دارد. این عمارت یکی از عجایب معماری عهد صفوی در اوایل قرن یازدهم هجری است که به امر شاه عباس کبیر ساخته شد.

در حقیقت این بنا به مثابه یک ورودی بزرگ و با شکوه، میدان نقش جهان را به مجموعه دولتخانه و عماراتی مانند رکیب‌خانه، جبه خانه، تالار تیموری، تالار طویله، تالار سرپوشیده، کاخ چهلستون و دیگر عمارات مرتبط می‌کرده است.

این کاخ که در عهد صفویه به نام دولتخانه مبارکه نقش جهان شهرت داشته، دارای 38 متر ارتفاع می باشد و تنها بنایی است که نسبت به سایر بناهای پیرامون میدان پیش‌آمدگی دارد و نمادی از قدرت حکومتی به شمار می رفته است.

بر اساس برخی مستندات تاریخی کاخ عالی‌قاپو، اولین بنای احداث شده بر فراز کاخی از عهد تیموریان می باشد و دوره ساخت آنرا به سال 1000 تا 1006 هجری قمری نسبت می دهند.

این کاخ دارای پنج در ورودی بوده است که مهمترین آنها به نام عالی‌قاپو، مشرف به میدان امام است و سایر درها عبارت بودند از: در چهار حوض در قسمت شمال، در شاهی مشرف به دروازه شهر (معروف به دروازه دولت) در مغرب، در حرمسرا و در جبه‌خانه که موسوم به در مطبخ بوده است.

شاردن در مورد عالی‌قاپو می‌نویسد: «این کاخ، بزرگترین کاخی است که می‌توان در پایتختی مشاهده کرد. این کاخ به خاطر درب بزرگ رو به میدان آن، به عالی‌قاپو مشهور بوده و مردم احترام خاصی برای آن قایل بوده‌اند. اعتقاد و باورهای مردم بر این بوده که درب مزبور از نجف اشرف و از مقبره حضرت علی بن ابی‌طالب (ع) به اینجا آورده شده، و به همین جهت، به نام عالی‌قاپو (باب عالی) نیز نامیده شده‌است.»

در زمان شاه عباس اول، ایرانیان این درب را مقدس می‌دانستند و هرکس که پای خود را روی آن می‌گذاشت، مجازات می‌شد. کسانی که مورد لطف شاه قرار می‌گرفتند، با تشریفات خاصی مقابل درب قصر آمده و آن را می‌بوسیدند و با صدای بلند، عظمت و قدرت شاه را از خداوند مسالت می‌کردند. شخص شاه نیز به جهت احترامی که برای آن قایل بود، هیچ‌گاه از مقابل آن سواره عبور نمی‌کرد. این درب یکی از مکان‌های بست‌نشینی و تحصن بوده که متحصنین را به غیر از شخص شاه، کس دیگری نمی‌توانست از آنجا خارج کند.

شاه عباس اول سفرای خارجی و شخصیت‌های عالیرتبه را در این کاخ به حضور می‌پذیرفته است. بعد از شاه عباس اول نیز، جانشینان او در همین کاخ و الحاقات آن مانند عمارت حوض‌خانه و تالار مروارید، میهمانان خود را به حضور می‌پذیرفته‌اند.

از ویژگیهای کاخ عالی قاپو اینست که به هر نمای بیرونی آن بنگریم، تعداد طبقات متفاوتی را برای ساختارش به نمایش می گذارد. از نمای ضلع شرقی، دو طبقه از، نمای ضلع غربی پنج طبقه و از طریق راه پله ویژه ملاقاتهای شاهانه، هفت طبقه نشان می دهد.

پس از عبور از ورودی اصلی رو به میدان و گذر از فضای سر پوشیده به ورودی اصلی کاخ می رسم که در بالای سردر آن

عبارت “انا مدينة العلم و علی بابها” به چشم می آید که با فرض صفوی بودن آن به این موضوع اشاره می نماید که یکی از محورهای اصلی سیاسی شاه عباس اول، اختلاط مذهب شیعه با ساختار حکومتی بوده و از ثمرات بارز آن می توان از وحدت ملی، اعتلای معنوی و شکوفایی اقتصادی ایران زمین نام برد.

با عبور از درب ورودی از فضایی می گذریم که گنبدی بسیار زیبا بر فراز آن قرار دارد. این فضا دارای مساحتی حدود 64 متر مربع و ارتفاعی حدود 11 متر می باشد که به عنوان یکی از زیبا ترین گنجهای نقوش اسلیمی و ختایی است. با حضور در هر یک از کنج های این فضا و ادا نمودن کلمه ای، فردی که درکنج متقارن قرار گرفته است، صدا را به مراتب شفافتر و بلند تر می شنود که این خود یکی از ویژگیهای اکوستیکی این فضا است که در بدو ورود نظر هر بیننده را به خود جلب می نماید.

این کاخ دارای سه دستگاه پله می باشد که دو مسیر آن بصورت مارپیچ و یکسره طراحی شده اند و با 94 پله به طبقه آخر منتهی می شود. بازدید کننده برای رفع خستگی نیز می تواند در هر طبقه از آن خارج شده و در بالکن های موجود در غرب هر طبقه کاخ توقف نموده و مجدداً بالا رود.

در سال 1053 هجری قمری در زمان سلطنت شاه عباس دوم، تالاری با 18 ستون چوبی به ارتفاع 10 متر به طبقه سوم کاخ عالی قاپو اضافه شد. ستونهای الحاقی با آئینه پوشیده گردیده و سقف آن با صفحات بزرگ نقاشی تزئین یافت. دیوارهای تالار دارای دو پوشش تزئینی است که اولی در زمان شاه عباس دوم و دومی در زمان شاه سلطان حسین به آن الحاق شده است. در میان تالار، حوضی مسی با ابعاد 5 × 7 متر و عمق 60 سانتیمتر وجود دارد. منبع نیز در ارتفاع 5 متری حوض قرار دارد و دارای فواره ای است که از مرمر و مس ساخته شده است.

از فراز آخرین طبقه کاخ عالی قاپو و تالار باشکوه آن، شاهان صفوی و میهمانان آنها به تماشای بازی چوگان، چراغانی، آتش بازی و نمایش های میدانی می نشستند. وسعت این تالار ستوندار حدود 480 مترمربع است و کف ایوان بین ستونها با تیرهای چوبی، شناژبندی شده و به استحکام بنا افزوده است. از ایوان کوچکی که پشت این تالار است گنبد زیبا و ساده توحیدخانه نمایان است.

یکی دیگر از زیباترین فضاهای موجود در این کاخ، تالار موسیقی با گچ بری های زیبا در طبقه ششم است. وسعت بخش مرکزی تالار موسیقی که به شکل چلیپا طراحی شده، حدود 63 مترمربع است.

این فضای دلنشین دارای ظرافت هنری خاصی است و فضاهای مجوف در داخل مقرنس‌ها به اشکالی گوناگون شامل ظروف مختلف به شکل نیمرخ، از گچ ساخته شده‌اند، علاوه بر جنبه تزئینی، نقش اکوستیکی نیز ایفا می‌کند که «فرد ریچاردز»، نقاش معروف، درباره تزئینات گچ‌بری این اتاق می‌نویسد: «... این تورفتگی‌ها مانند قطعات مختلف پازل با تناسب خاصی کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند...».

آنچه عالی‌قاپو را در زمره آثار باشکوه و نفیس قرار داده‌است، علاوه بر معماری متفاوت و بی‌نظیر آن، تزئینات منحصر بفرد در هر طبقه آن می‌باشد که بدست هنرمندان معروف عهد صفوی یعنی رضا عباسی و شاگردان او پرداخته شده است.

اگرچه بعد از دوره صفوي به تزئینات این بنا، خرابی‌ها و لطمه‌های جبران‌ناپذیری وارد شده است، با این حال هنوز هم شاهکاری‌هایی از گچ‌بری‌ها و نقاشی‌های عهد صفویه را دربردارد. مینیاتورهای هنرمندانه رضا عباسی، نقاش بنام عهدشاه‌عباس، نقاشی‌های گل و بوته، شاخ و برگ، اشکال وحوش و طیور و گچ‌بری‌های زیبای آن که به شکل انواع جام و صراحی در طاق‌ها و دیوارها تعبیه شده‌است، از نقوش جالب توجه این بناي تاریخي است. تزئینات یاد شده در بخش‌های مختلف کاخ مانند اتاق‌ها، سقف‌ها، راهروها و پلکان‌ها به چشم می‌خورد.

بنای عالی‌قاپو به عنوان يك کاخ حكومتي خوش ساخت و زیبا دستاورد دیگری است از هنر معماری دوران صفوي که از فراز ایوان ستوندار آن منظره شهر باستانی اصفهان و تغییر و تحولات 1000 ساله آن به خوبی نمایان است.

